

גליון קכב

מנצח - תש"פ

מסמרות נמועים

מתורת רבינו המשגיח הגה"צ ר' אליעזר גינזבורג זצוק"ל

כח הדיבור ושמירתו

מאמרם בספרי נדרים כנשבע בחיי המלך שבועות כנשבע במלך עצמו וכו', ע"כ.

ודבריו דברי קבלה הן, וכמו שסיים בדבריו שם והמשכיל יבין עיי"ש. ואנו אין לנו אלא מה שלמדנו רבותינו בעלי המוסר זיע"א, כי בדבריו אנו למדים עיקר גדול במהות נשמת האדם שהיא גבוהה עד מאד, ושונה היא במהותה מכל הנבראים בבריאה שהיא חלק אלוק ממעל, ונשארה בגבוהותה אף כשהיא בגוף האדם. והנוגע לעניננו, שבדברי הרמב"ן שם מכו' דמשרש זה בא כח האדם לאסור בנדר ושבועה, והוא כמשנת', דהיות האדם דומה לבוראו פועל ומחייב שיהא כה בעשייתו וביותר בדבורו, שהוא נעשה למציאות קיימת ומוכרח להיות כדבריו.

והרי מוצאים אנו בדיני נדרים, שהנדר חל בהתפסה כשהתפיסו בדבר הנדור כבר, וע"כ מבואר בזה שהיא מציאות קיימת בבריאה, שמכיון שאמר הדבר נתפס בשם האיסור, ומכאן כבר יוכל להתפס עוד נדר לדבר אחר. וכ"ז הוא מרוב כח האדם לפעול במציאות הבריאה, שיהא מאמר פיו פועל ומקיים מציאות מהודשת בבריאה.

שבועה בשם ובקיום הבריאה והנדר בדומה לזה

והנה בשבועה מכו', שמעצם השבועה הוא מה שנשבע על הדבר בשם ד', וכבר מצינו דעות בראשונים דלא יתכן שבועה בלא הזכרת שם בפירוש, ואף להחולקים היינו דעצם הזכרת השבועה נידון כהזכרת שם, אבל לעולם יסוד השבועה הוא מה שנשבע על הדבר בשם ד'. והחבנה בזה, כי מהות השבועה, שהוא מאמת הדבר כדרך שהבורא עולם אמת כביכול. ונמצא שאף צורת השבועה בא בדמוי להבורא יתברך, לקיים ולאמת דבריו כדרך שהבורא עולם אמת.

ויש שבארו שהשבועה בלשון שבועה מלשון שבעה, שהוא להורות על שבעת ימי בראשית. ותוכנו, שהוא מאמת מה שאומר כדרך שהבריאה הנבראת בשבעת הימים היא אמת, ומונה בזה שאם אין דברו אמת גם אין הבריאה אמת ח"ו. ומכאן הומר השבועה אף שאינה בהזכרת שם, כי גם עצם השבועה הוא כנגד כל בריאת העולם, ולאמת דבריו כמו אימות בריאת העולם, וכשנמצא דבריו שלא באמת, ח"ו כביכול לומר שכל הבריאה אינה אמת.

פרשת נדרים מורה על כח הדיבור ומורה על חיוב שמירת הדיבור, איש כי ידר נדר לד' או השבע שבועה לאמר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה, [ל' ג'].

בפרשת הנדרים והשבועות נתחדשו ב' ענינים, האחד מה שיש בכח האדם לאסור בפיו, איסור כללי לכל או איסור פרטי על עצמו, והוא מורה על כח האדם בכלל, ועל כח הדיבור שבו בפרט. והשני מה שנצטווה האדם והזהר שלא לחלל הדיבור, ונלמד מזה על קדושת הדיבור בדיבורי אמת, וגודל חיוב ההרחקה מן השקר והקרוב לו. ונרחיב ענינים אלו, ומה שיש ללמוד בהם בס"ד.

עשיית נדר ושבועה בכח הנשמה הגבוהה שבאדם והיא

מציאות קיימת

הנה, מה שבכח האדם להחיל איסור נדר או שבועה בפיו, יסודו מהיות האדם בעל נשמה גבוהה שהיא חלק אלוק ממעל, ובכח נשמתו פועל הוא הרבה. וביותר בדיבורו שהוא הכח הרוחני שבמעשיו, ויכול הוא בכח הדיבור לפעול בדומה לבוראו, לקבוע איסור כללי או פרטי על הדבר או על עצמו, שמכח דיבורו נקבע מציאות קיימת לאסור האיסור בנדר או בשבועה, והוא באיסור המור שאין לחללו ולעבור עליו. ושרשו בהבנה זו, שכמו שמעשה הבורא מוכרח הוא ואי אפשר שלא יתקיים, כן בדומה לזה מעשה הנברא, שהוא דומה לבוראו והוא בשרש נשמתו חלק אלוק ממעל, הרי גם מעשיו וביותר דבורו מוכרח להתקיים, והעובר ואינו מקיים הדיבור ביטל ענין זה, ועבירה חמורה היא.

ועיקר זה בכח האדם בהיותו חלק אלוק ממעל כבר מבואר ברמב"ן, עה"פ [בראשית ב' ז'], ויצר ד' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה, וכתב ע"ז הרמב"ן, ז"ל, ירמוז לנו הכתוב הזה מעלת הנפש יסודה וסודה, כי הזכיר בה שם מלא, ואמר כי הוא נפח באפיו נשמת חיים, להודיע כי לא באה בו מן היסודות כאשר רמוז בנפש התנועה, גם לא בהשתלשלות מן השכלים הנבדלים. אבל היא רוח השם הגדול, מפיו דעת ותבונה, כי הנופח באפי אחר מנשמתו יתן בו. וזהו שנאמר ונשמת שד-י תבינם כי היא מיסוד הכינה בדרך אמת ואמונה, והוא

הקדשה, ששוב אינה ראויה להיות נקרבת בטומאה, ופגם גדול הוא בכריאה, עד שראוי הפוגם בזה לעונש כרת בזה ובכא.

ומעתה, הרי קביעת מציאות זו באה בכח המקדיש, דהיינו שהוא בהקדישו את הקרבן מחיל בבהמה זו מציאות של קדושה גבוהה, שהיא מציאות רוחנית קיימת הפועלת בה שלא להקריבה בטומאה. ואם מבואר שעונש המקריבה בטומאה להכרת מהעוה"ז ומעוה"ב, ואפי' יהא זה הכהן הגדול שחלקו רב בעולמות לאין תכלית, הרי בהכרח שהקדושה המתהווה בה גבוהה כ"כ, עד שחומר הפגם להקריבה בטומאה, עומד כנגד כח הכהן הגדול במעשיו ובהלקו הגדול בעולמו. ולכ"ז פעל האיש הפשוט בדברו שתי מלים, שבאלו ב' המלים יצר מציאות גבוהה ורחבה כ"כ, לפעול הרבה מאד במציאות הרוחנית בכריאה.

ומכאן רוב ההתפעלות שיש להתפעל וללמוד על כח האדם בדבורו, כי ניתן באדם כח גבוה בדומה לבוראו, לקבוע ולשנות במאמר פיו למציאות הכריאה, ובהיקף גדול שאחר דבורו משתנה הדין לכל הכריאה כולה. וזה בהקדש, כשחלו כל דיני ההקדש בבהמה זו, שאין להקריבה בטומאה, או גם שאין להקריבה בחוץ, ואף המקריבה בחוץ ייענש בכרת בזה ובכא, וכנהנה עוד הרבה דינים מחמת ההקדש. וכן בכל נדרים ושבועות שנאסר הדבר לו או לאחרים במאמר פיו, והל בו זה האיסור החמור של נדרים ושבועות. והמתבונן כראוי ילמד מזה על שרש הענין בכח נשמת האדם, ובפעולתו בכלל הכריאה בכל מעשיו דבוריו ומחשבותיו, כי בכח לימוד זה יתעלה בקרבנו מעלת הנבואה, ויהייב להאדם לשמור ולהשתמש בכחו כראוי, ואף לייקר לדבורו ומחשבתו.

ואם רואים אנו שקיים זה הכח של נדרים ושבועות והקדשות בכל איש ישראל קטן כגדול, ואין הפרש במעמדו, הרי שזה הכח הוא משרש הנשמה שבכל איש ישראל, ואינו תלוי במעלתו. ועל כרחק שהוא משרש בריאת הנשמה שבאדם, שכחה גבוה לפעול אלו הענינים בכריאה. ולזה גם יש לידע שכל אדם באשר הוא, קיים בו זה הכח, והובת כל איש ישראל להכיר כחו ולפעול בו כראוי, ואל לו להשוב על מיעוט כחו מחמת מעמדו, כי כן הוא בשרש נשמת כל איש ישראל, בהיותה גבוהה כ"כ שהיא חלק אלוק ממעל, וכנ"ל.

חובת האדם להכיר בכחו וחזא מעיקרי חדת

ויש לנו ללמוד עוד על חובת האדם להכיר בכחו ובכח נשמתו, מדברי החסיד יעב"ץ בפ"י לאבות [פ"ג מט"ז], בהא דתנן, רבי אליעזר המודעי אומר, המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות, והמלביץ פני חברו ברבים, והמפר בריתו של אברהם אבינו, והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו

ואף בנדר שאין מזכיר שם ד', אבל מהות הנדר אף הוא מעין זה, אם כי אינו באותו חומר שאינו מזכיר השם. ועיקרו במה שהוא בא כדיבור האדם, ודבורו מוכרח להיות קיים כעין דיבור הכורא, ולזה בכח האדם לחייב ההנהגה בקיום דבריו, ורק שהוא מתחלק, דבכחו לחייב את עצמו בכל דבריו, ובכחו לחייב את האחרים להנהגה בנכסיו. ואולם ממה שהביא הרמב"ן מדברי הספרי מבואר עוד, שהנדר אף הוא מחייב מכבוד שמים. שכתב שהנודר הרי הוא כנשבע בחיי המלך, והיינו שחייב קיום דבורו בא ממעלת הדיבור שבאדם, ומהיותו דומה לבוראו במהותו. והוא ענין גבוה, אך יש לנו לתפוס בידנו לעיקר הדברים, שהיות האדם גבוה בנשמתו שהיא חלק אלוק ממעל מחייב שיהא דבורו קיים, וקיום הדיבור מוכרח לכבוד שמים. וכן הוא בנדר, וכ"ש בשבועה שהוא נשבע בפיו בשמו יתב', לקיים ולאמת דבריו כעין אמיתת מציאותו יתב'.

חיקף כח האדם לפעול עצם הנדר וכל הנולד ממנו

ולצייר רוב כח האדם בקבעו איסורים בדבורו, יש להביא מדברי הסבא זיע"א [אור רש"ז ריש ויקרא], שלמד הענין ממה שבכח האדם להקדיש בהמה, ובדבורו נעשית הבהמה קדושה וכל דיני הקודש עליה, וכתב ע"ז, ז"ל, והנה הזר מבני ישראל שאינו כהן ולוי, אם הקדיש קרבן לד', רק בשתי מלים אשר הוציא מפיו, קרבן לד', בזה נתקדש הקרבן לאין ערך ושיעור, עד שהכהן הגדול אם הקריבו וטומאתו עליו הטאו בכרת, וכרת הוא לפי הרמב"ן ז"ל אשר יכרת מכל עוה"ב. מעתה נשתומם למשמע אונינו כדבר הזה, חלק העולם הבא של הכהן הגדול, הרחב ורב הוא לאין שיעור ותכלית כנ"ל, הנה יכרת ויאבד לנצח, מפני הקדושה הנפלאה אשר זרק בה הישראל, בשתי המלים אשר הוציא מפיו, קרבן לד'. ולו יאמר ב' מלים האלה קוף שהתלמד לדבר, הלא לא יהיה שום קדושה, ורק מפני שהאיש הישראלי הוציא מפיו קדוש לד', ויש להשתומם על רב הקדושה השוררת בקרבנו ובנפשו, עכ"ל הנצרך לעניננו.

ודבריו נפלאים מאד, ויש לנו להבינם כראוי, כי יש שיטעו ויאמרו, דאין עונש החוטא בהקריבו בטומאה בא מכה הדיבור של המקדיש, אלא שבא ענישו בעבור שעבר אמימרא דרחמנא, כי אחר שהקדישו המקדיש, נצטוה כל איש ישראל שלא להקריבו בטומאה, ובעבור עברו על האזהרה בא ענישו, אבל אינו מכה המקדיש ליתן בו דין זה. ולזה למדנו מדברי הסבא זיע"א בדודאי אינו כן, כי הגם שצורת האיסור הוא בזה שעבר אמימרא דרחמנא, אבל ודאי מונח בזה הענין מציאות רוחנית, שהעובר על האיסור פוגם בכריאה, ובכל איסור ואיסור נקבע מציאות מיוחדת לזה האיסור, שהפוגם פגם בחלק זה בכריאה, ומחמת מציאות זו נאסר הדבר. ובאיסור זה של הקרבת הקרבן בטומאה, מונח בפנימיות מציאות רוחנית לבהמה זו מחמת

קדושת המועדות מכח הנבוא

ובאמת גם קדושת המועדות באה מכח האדם, שנמסרו המועדות לישראל לקדשם, וכמו שאנו אומרים מקדש ישראל והזמנים. ואף ענין מלבין פני חבירו, ענינו מחסרון ההכרה בקדושת האדם הנבוא. ויש לנו ללמוד בזה על רוב ההיקף הבא מקדושת האדם, כי הוא מורה על כח הדיבור בנדר ושבועה והקדש, לבנות ולנטוע בדבורו. והוא מורה על מעלת האדם, שכח ב"ד הבא מהנבואים הוא הקובע למועדות, ואין לבוא יתברך מועדות אלא אלו. והוא מורה על קדושת האדם, והומר האיסור להלבין פניו או לפגוע בו וכדו'. ולכל אלו מחויבים אנו בהכרה ברורה, כי מעיקרי התורה הם כדברי החסיד יעב"ץ.

חיוב האדם לשמור דבורו באמת

ונתבאר בזה מהענין הראשון שיעדנו ללמוד מפרשת הנדרים והשבועות, על רוב כח האדם לפעול בדבורו, והוא מהיות דבורו ממוקד גבוה בנשמתו שהיא חלק אלוך ממעל, ונתבאר גם ההיקף הגדול שפועל האדם בדבורו, וגם מחובת האדם להכיר בכחו וכה נשמתו.

אך ענין נוסף יש לנו ללמוד מפרשה זו, על חיוב האדם לשמור קדושת דבורו שלא יחללה. והיינו שיהא דבורו אמת בעצם הדיבור, ואף כשקבע בדיבורו ענין פלוני, הרי הוא מוזהר באיסור כדכתיב לא יחל דבורו, שלא ישנה ממה שקבע, כי גם זה מחובת האדם לשמור דיבורו פיו שיהא דבר אמת ללא סרך שקר כלל. ואף ענין זה שרשו כמה שהדיבור גבוה, ומחויב להתקיים. וכשלבסוף אינו מקיים הדיבור ונעשה הדיבור שקר, כביכול הרי נפעל הדיבור לדיבור שאינו ראוי, והוא פגם גדול למעלת הדיבור, כי מעלתו מחייבת לשמרו שיהא אמת בתכלית.

חומר וגנות כת שקרים

ויש לנו להתעורר תחילה על עצם שמירת הדיבור, שיהיו כל דברינו באמת ולא בשקר, ואף שדיבור שקר אינו חמור כשבועת שקר וקל הוא ממנו, אבל גם דיבור שקר חמור הוא, וכנודע מדברי חז"ל [סוטה מ"ב] על כת שקרים שהם מארבע כתות שאין מקבלות פני שכינה. ורבינו יונה [שע"ת שער שלישי אות קע"ח] מאריך הרבה בכיבודו כת זו, ומעמיד שם הרבה דרגות בכת שקרים, מן החמור ביותר אל הקל, שאף המתעה את חבירו או המשתבח במעלות שאין בו, הוא מכלל הכת הזו, ועוד כהנה, בהיקף רחב להרבה אופנים.

ונדרש מאתנו לימוד הענין כראוי, לידע מההיקף הגדול באופני השקר, וזה הגם שיש ודאי דיבורים דרך גוזמא כנוכר בגמ', שבהם אין נחשב לכת שקרים, אבל נדרש התבוננות ועבודה מרובה להרחיק את עצמו מדבורי שקר כליל. וגם ראוי לידע מהומר רעת השקר, והוא מבו' גם כמס' במדת

חלק לעולם הבא. ופ' לה, דכל אלו החמש דברים ענינים אחד, שהמשתן קדש והוא מחלל קדושתו, כי הקדשים והמועדות האדם הברית והתורה כולם קדושים הם, והמחללן בכל אלו, היינו שאינו מכיר בקדושתם, כי סבור להחשיבם כמו שהיו מקודם, או כמו האחרים שאינם קדושים, וגם אינו מכיר במעשיו שהם פוגמים הקדושה.

וסיים החסיד יעב"ץ שם, ז"ל, והיה עונש כלם אין להם חלק לעולם הבא, יען כי הטאם דומה למינות עוקר כל התורה. וזה, כי יסוד גדול שעליו תסוב כל התורה, כי כח האדם גדול לנתון ולנתוש, עד שבדבור הקל יקדיש אדם אלף אלפי דינרי זהב, ואם יקח זהוב אחד להנאתו מעל ולא יועיל מה שהתנדב. ולזה אמר המחלל קדשים באומרו חולין היו קודם לכן, וכן המבזה את המועדות וכו', וכן כלם, ולזה יהיה עונשו חמור כמי שכופר בכל התורה כולה, ע"כ.

הרי לנו בדבריו חומר הענין וחיוב האדם להכיר כחו, עד שבזה שאינו מכיר הרי הוא ככופר בכל התורה כולה. וזהו כמו שנתבאר, שכח זה עיקרו מהיות האדם בנשמתו חלק אלוך ממעל, וחסרון ההכרה בזה חשוב חסרון באמונה, ולמינות ייחשב. ובדברי החסיד יעב"ץ אנו למדים עוד, שמענין זה גם חובת האדם להכיר בקדושת המועדות וקדושת הברית והתורה, כי קדושת כולם מיסודי התורה הם.

מגלה פנים בתורה שאינו מכיר בכח לומדיה

ובתו"ד שם ביאר עוד, דגם ענין המגלה פנים בתורה שלא כהלכה הוא מזולזל בקדושת ומעלת לומד התורה, כי התורה תורת אמת, ניתנה לחז"ל לפרשה ולקבוע גדריה, וכפי שיקבעו הם כן נקבע דין התורה. והבא לגלות פנים בתורה שלא כהלכה, סבור שאינו אלא כמפרש לעצמו, ואינו מכיר בכח לומדי התורה שהם בקביעתם קובעים בדיני התורה עצמם, וכשאנו לומד כראוי הוא פועל בכח לומד התורה שלא כראוי, ופוגם הוא הרבה בקדושת התורה ולומדיה. והביא שם מאמר חז"ל מחיוב הכיבוד ללומדי התורה בכ"ש מכיבוד התורה עצמה, כי כן הוא כח הלומדים לקבוע בדין התורה.

והמהודש בדבריו, כי מבואר בזה שהעיקר הידוע בכח חכמי התורה ולומדיה לקבוע דיניה, אינו רק בצד החיוב, שניתן להם הכח לקבוע בדיני התורה, אלא הוא גם לאידך גיסא, שהבא ומפרש דיני התורה שלא כראוי הרי הוא קובע דיני התורה שלא כראוי, והוא פוגם פגם גדול שאינו רק כמפרש לעצמו. וכל זה גם ממעלת האדם, וכחו הגדול בנשמתו שהוא דומה לבורא ומדיליה נפח ביה, שכח זה נתן בו היכולת לקבוע בדיני התורה כראוי.

ובספורנו [בראשית כ"ב י"ג] מבואר, על מה שלקח אברהם איל להקריבו תחת בנו, שהיה זה תמורת מה שהיה בלבו לזכות את בנו, על דרך דובר אמת בלבבו. והיינו כמו שנתבאר דענין דובר אמת בלבבו אינו רק ענין נאמנות כלפי חברו וכדו', אלא הוא ענין שמירת המחשבה שתהא כולה אמת בתכלית. וכיון שהיה במחשבתו להקריב את בנו ולבסוף לא עלתה בידו, כי נאמר לו אל תשלחי ירך אל הנער, הרי לצורך שמירת המחשבה שלא לפגומה במחשבת שקר, הוכרח להביא איל תחת בנו, ובוהו יקיים מחשבתו הראשונה וישמרנה. ושם הוא מהודש עוד, כי לא היה מחשבת אברהם אבינו לעשות מדעתו, אלא מדעת הבורא וכפי שיצווה, והבורא צוהו להעלותו ולא עוד, כמאמר הו"ל והובא ברש"י [שם כ"ב ב']. ואעפ"כ, כיון שבמחשבתו חשב להקריב, היה הפיץ לקיים מחשבתו שלא תבטל.

רעת חילול הדיבור אף בדברים בטלים

ותכלית כל האמור, להעיר לבנו לשמירת הדיבור והמחשבה, כי כהם גבוה מאד ופעולתם רבה, והובת האדם לפעול בהם כראוי שלא יפגמם בשקר. וכאמת שרש העבודה לאדם הוא לשמור עוד שלא לדבר דברים בטלים, כי הם פוגמים מאד בכח דבורו. וכנודע מה שהאריך הגר"א באגרתו מענין זה, להעמיד חומר הענין של דבור דברים בטלים, ומי ששם כמאמר הו"ל, שכל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז. וק"ו לשמור פיו מדבורים אסורים, המצויים ליכשל בהם, ונדרש שמירה יתירה מהאדם לשמור קדושת פיו ומעלתו, שלא יפגם בדיבורים אסורים.

ועיקר דברינו אמורים, בשמירת הפה מדבורי שקר בכלל ומקיום הנדרים והשבועות בפרט, שלא יתחלל הדיבור בדיבור שאינו אמת מוחלטת. וראה בספורנו [ל' ב'] שכתב, דבחילול הדיבור הוא מחלל את ד'. והוא מורה לנו על חומר הענין. ואף זה ביאורו מהעיקר שנתבאר, ששמירת הדיבור נדרשת מהיותה כח הנשמה שבאדם שהיא חלק אלוך ממעל, וכשאינו שומר על הדיבור ומחללו, חשוב שמחלל חלקו הגבוה שהוא חלק אלוך ממעל, ולכך חשוב הוא כמחלל את ד'.

ומאידך השמירה על כח הדיבור מוכה לאדם להתעלות בפיו, כי הפה הוא עיקר כח האדם להתעלות בו בעבודתו יתברך, בלימוד התורה ובתפילה כראוי. וכח הפה הוא הכח המיוחד לאדם, בו יעמול בעוה"ז להתעלות בעבודתו, ובו יפעל פעולות רבות בעולם הזה ובכל העולמות כולם.

הנקיות [פ"א], ואף בדבריו שם נזכר כמה מדרגות מחלי השקר, ומי שם, דלכך נאמר מדבר שקר תרחק, להעיר אותנו על ההרחק הגדול והבריחה הרבה שצריך לברוח מזה. וגנות השקר אף הוא בא מהיות האדם דומה לבוראו והיות נשמתו חלק אלוך ממעל, והקב"ה חותמו אמת, ולכן מחויב האדם לישמר מאד, לנהוג רק בדרך האמת המוחלטת, כי מתעב השקר לפניו יתב' מאד.

וראה מה שאמרו חז"ל [אבות דר"נ פ"ד] מענשו של בדאי, שאפי' אומר אמת אין שומעין לו. ושם אמרו כן על השבטים שלא האמינו גם כשאמרו אמת, והרי דרגת השבטים גבוהה שאין לנו השגה במעלתם, והם משרשי כל כלל ישראל, ואף בהם נאמר שהפגם באמירת שקר פגם כ"כ שאבדו נאמנותם אצל יעקב אבינו, ומוה יש לנו ללמוד על עומק הפגם בעצם דבר השקר.

מעלת דובר אמת בלבבו

ומעלה נוספת מצינו בדברי חז"ל [מכות כ"ד], עה"פ ודובר אמת בלבבו, ואמרו כגון רב ספרא, וברש"י שם מבואר המעשה משאלתו, שהיה לו הפיץ למכור, ובא אדם לקנותו בזמן שקרא ק"ש, ואמר לו תן לי בכך וכך דמים, ולא ענהו מפני ק"ש, והיה סבור הלה שאינו רוצה ליתנו באלו הדמים, והוסיף לו עליהם, ואחר שסיים ר"ם ק"ש, אמר לו מול החפיץ בדמים שאמרת בראשונה, שבאותן דמים היה דעתי ליתנם לך. וע"ז נשתבח ר"ם במעלת דובר אמת בלבבו, שאף במה שלא הוציא בפיו רק חשב כן במחשבתו, הקפיד לקיימו.

וביאור הדברים, דמעלת דובר אמת בלבבו אינה רק לישרות ונאמנות, שכיון שהיה מתרצה במעות אלו מתחילה, נתרצה בהם אף אחר שהוסיף הלה עליהם. אלא ענינו ממדת האמת והנהגתה אף במחשבה, דהיינו שהיה נשמר רב ספרא אף במחשבתו שתהא מחשבת אמת, וכיון שנתרצה תחילה במחשבתו ליתן בדמים פחותים, הרי בכדי לשמר מחשבתו שתהא מחשבת אמת ושלא לשנותה, הקפיד לקיימה לבסוף וליתן באלו הדמים, שאם לא היה עושה כן היה בזה שינוי ממחשבתו, וכמו שחילל המחשבה. והיא הדרגה הגבוהה במעלת האמת, שמלבד שמירת הדיבור באמת מוחלטת, עוד נשמר גם המחשבה, שלא לקלקל כחה במחשבת שקר, וכל שנקבע כן במחשבתו כבר מוכרח להיות כן, וקפידא גדולה היא שלא לשנותה עוד.